

בבא קמא נח

משה שווערד

1. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף נז עמוד ב

אמר רב בנחבטת אבל אכלה וכו'. פירוש לאו לישניה דרב הוא מאי דקאמר אבל אכלה וכו' אלא לישנא דתלמודא דמפרש לה לרב לפום מאי דקס"ד ונקיט לה בדרב כאלו רב אמרה בההוא לישנא ורבותא טובא בתלמודא. הרא"ה ז"ל.

2. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף נז עמוד ב

לימא רב לטעמיה דאמר היה לה שלא תאכל. וכי תימא אם כן שן דכתב רחמנא היכי משכחת לה איכא למימר דשן דעלמא דמחייב היינו על עסקי שימור שלא שימר אותה כראוי אבל הכא על עסקי שימור לא מחייב דנפילתה היתה באונס ואכילה נמי לא מחייב והיה לה שלא תאכל. הרא"ה ז"ל.

3. שערים מצויינים בהלכה

לאזוקי היא אחריני דפטירה לשלומי מי אמר. עי' באור שמח (נוק"מ פ"ג ד"ה ולפ"ז) שדן בהכניס פירותיו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכלה בהמתו של בעה"ב, מי אמרין דמשלם בעה"ב מה שנהנית, או דלמא זה לא מיחשב שמעשה בהמתו גרם, דהרי בזה שהוא הכניס פירותיו גרם לזה, והוי כאילו הוא המכניס האכיל פירותיו לבהמתו, והא דפריך כאן לאזוקי היא אחריני מי אמר, היינו שבעל הגינה לא פשע מאומה רק שנפלה באונס לגינתו, אבל כשהכניס פירותיו שלא ברשות לחצר חבירו, אפשר דלא מיחשב מעשה בהמתו, רק המכניס גרם, ואף מה שנהנית אינה משלמת.

4. דף על הדף מסכת בבא קמא דף נז עמוד ב

גמ': נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית.

חידוש נפלא כתב בקצות החושן (סי' שצא, ב), דאף על גב שכל אבות הנזיקין משלמין ממיטב, כמו שאמרו לעיל (ה, א), מכל מקום במקום שמשלם רק מה שנהנית, יכול לשלם גם מזיבורית, שלא יהא דינו אלא כבעל חוב, ובעל חוב דינו בזיבורית, אף על גב דנהנה הלוח ממעותיו, וחכמים הוא דתקנו בבינונית משום נעילת דלת (גיטין נ, א), וכאן דשלא מדעת בעלים הוא דנהנה, לפיכך אינו משלם אלא בזיבורית.

5. רש"י על בבא קמא דף נח/א

אימא - האי בעל השדה מבריה ארי מנכסי חבירו הוא שהציל את בהמת חבירו שלא נחבטה בקרקע ומצוה הוא דעבד ומידי לא לשקול קמ"ל:

6. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נח עמוד א

[ב] מבריה ארי מנכסי חבריו - פירש"י מצוה הוא דעבד ומידי לא לשקול. וכ"כ הרשב"ם [ב"ב נג א] דמבריה ארי מקיים מצוה דהשבת אבידה. והביאור דלא מיקרי שנתן הנאה לחבריו, אלא עשה מצוה וממילא נהנה חבריו. הש"ך [סימן קכח - ח] מבאר כיון שמבריה מדעתו אמדו רבנן דעתו דמסתמא לשם מצוה קעביד, ודעתו לפטור חבריו. מבואר בש"ך שמעיקר הדין היה יכול ליטול שכרו, אבל אמדינן דעתיה שכוונתו למחול.

השער"י [שער ג - כה ד"ה וע"פ] מבאר דאין הטעם משום שאמדינן דעתיה דמחיל, אלא הטעם דהמבריה עושה מצוה בכל ענין, בין אם חבריו ישלם לו ובין אם לא ישלם, ולכן חבריו נהנה בלי שהמבריה חסר, דבל"ה היה נחסר לקיום המצוה, והוי זה נהנה וזה לא חסר שליכא חיוב נהנה.

והחילוק בין מדעתו לבין שלא מדעתו מבואר במאירי בשיטה דאם עשה שלא מדעתו א"א לומר שמקיים מצוה, ועל נכסיו ליכא קיום מצוה.

והחילוק בין איכא פסידא לליכא פסידא י"ל דכיון שהוא נפסד סברא הוא שהנהנה חייב לשלם אף על פי שחבריו עשה לשם מצוה, ולפי הש"ך י"ל דכיון שהוא נפסד לא היה בכוונתו למחול.

7. חידושי הראב"ד על בבא קמא דף נח/א

[קמ"ל. ד] אפילו נחבטה על גבי ירקות והפסידה אותן סד"א מציל ממון חברו הוא, דאי לאו הוה מתה ואפילו מה שנהנית נמי לא תשלם. קמ"ל נהי דאיהו מיחייב לאצוליה היכא דאיתיה, אבל ממונו היכא דליתיה לדידיה לא מיחייב

8. תוספות מסכת בבא קמא דף נח עמוד א ד"ה א"נ מבריה

א"נ מבריה ארי מנכסי חבריו לית ליה פסידא - וא"ת והרי פורע חובו דחשבינן ליה מבריה ארי בריש אין בין המודר (נדרים ד' לג.) אף על גב דאית ליה פסידא וי"ל דהכי פי' מבריה ארי מנכסי חבריו מדעתו וכיון דמדעתו אפי' אית ליה פסידא כמו פורע חובו חשיב מבריה ארי האי שלא מדעתו א"נ מבריה ארי מנכסי חבריו אפי' כשאינו מדעתו אלא חבריו מכריחו להבריה ארי מעדרו לית ליה פסידא למבריה האי אית ליה פסידא וכיון דאיכא תרתי שלא מדעתו ואית ליה פסידא לא חשיב מבריה ארי אבל מדעתו אפי' אית ליה פסידא או שלא מדעתו ולית ליה פסידא חשיב מבריה ארי ואין נותן לו אפי' שכרו ...

• דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נח עמוד א

[ג] תד"ה א"נ וכו' וי"ל דהכי פי' וכו' וכיון דאיכא תרתי שלא מדעתו ואית ליה פסידא לא חשיב מבריה ארי וכו' - התוס' מפרשים שאין כוונת הגמ' לתרץ שני תירוצים, אלא הכל תירוץ אחד, שכדי לחייב בעינן שיהיה שלא מדעתו ואית ליה פסידא. התוס' [ב"מ לא: ד"ה אם] ס"ל שכוונת הגמ' לתרץ שני תירוצים, ושני התירוצים חולקים.

וקושית התוס' מפורע חובו דחשיב מבריה ארי אף על גב דאית ליה פסידא, כתב המהרש"א [כתו' קז: לתד"ה חנן] דלשיטת ר"ת [בכתו' שם ובתוס' נדרים לג ב] ניחא, דדוקא במפרנס אשתו של חבריו חשיב מבריה ארי כיון שיכולה להצטמצם ולהתפרנס ממעשה ידה, ובאמת בשאר חובות אינו נחשב למבריה ארי.

השו"ע והרמ"א [סימן קכח - א] פוסקים כמו תוס' זידן שבכל חוב הפורע נחשב למבריה ארי ואפ' בע"ת דוחק, והש"ך כתב שהיכא שבע"ת דוחק חשיב ספיקא דדינא ואם תפס לא מפקינן מיניה.

ונראה לר"י דמבריה ארי שאינו נוטל שכר היינו כשאין הדבר ברור שיבא לידי הפסד כגון שהארי רחוק ואין יודע אם יבא כאן הארי אם לאו ואין מצילו אלא מדאגה ומן הפחד שדואג שמא יבא אבל אם הדבר ברור שיבא לידי הפסד ולידי דריסת הארי או מציל מפי הארי עצמו אז ודאי נוטל שכרו כמו שטף נהר חמור חבריו והך דשמעתין מיירי שהצילו ירקות מצער בעלמא שאין בעל הבהמה רוצה שתחבט בהמתו בארץ ותצטער אף על פי שלא היו דמיה נפחתין בכך ולכך היה נחשב מבריה ארי אי הוה מדעתו ופורע

חובו אין מצילו מהפסד דמה שהיה הלוח זקוק לפרעו אין זה הפסד שהרי נתחייב לו ואינו מצילו אלא מצער בעלמא וחשיב מברית ארי ...

• דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נח עמוד א

ז] בא"ד - ונראה לר"י דמברית ארי שאינו נוטל שכר היינו כשאין הדבר ברור שיבא לידי הפסד וכו' - הר"י סובר שהיכא דברי היזקא גם מברית ארי נוטל שכר. והסברא מבאר הגרש"ש [סימן יט - ו ובשער"י ג - כה ד"ה ועפ"י] משום שיש שני חיובים, חיוב נהנה [המוזכר במשנה ובסוגיה לעיל יט: וכו. ב] וחיוב קא משתרשי ליה [המוזכר בגמ' חולין קלא א], והיכא דברי היזקא איכא חיוב קא משתרשי ליה, והיכא דלא ברי היזקא ליכא חיוב של קא משתרשי ליה, וחיוב נהנה ליכא כשהוי מברית ארי.

9. גמרא הלכה ברורה

ב. מהו מה שנהנית. רש"י (נו, ב ד"ה אמר) והראב"ד (בחדושינו, א ד"ה אלא) מבארים שנפילתה לערוגה מנעה את נפילתה על הקרקע, שם היתה ניוזקת יותר. כן כותבים הרמב"ם והמחבר בשלחן ערוך. את צורת החישוב של הנאה זו אפשר לפרש כפי שמבאר המאירי (המשנה השניה) שאומדים כמה מוכן אדם לשלם כדי שבהמתו הנופלת תיפול על פירות ולא על הקרקע. הר"י מלוניל (דף כד, ב) מבאר שעליו לשלם דמי תבן וקש בכמות הדרושה כדי להניח על הקרקע כדי לבלום את נפילתה, ולא את דמי הפירות היקרים שבלמו את נפילתה. אולם ר"י (מובא בתוספות נח, א ד"ה א"נ) מסביר שמדובר בכגון שאילו נפלה על הקרקע היה נגרם לה רק צער בעלמא, ולא היה נפחת מדמיה כלום, ואין אדם רוצה שבהמתו תצטער. לפיכך התשלום על מה שנהנית היינו כפי שמבאר הרש"ל (בים של שלמה סימן יג) שאומדים כמה מוכן בעל הבהמה לשלם כדי שבהמתו לא תיפול ותצטער. ר"י מפרש כך כיוון שבגמרא נאמר שהיה מקום לחשוב שבעל הבהמה יפטר מלשלם כיוון שבעל השדה הציל את בהמתו מחבירו מליפול על הקרקע, ודחתה הגמרא שכיוון שלא הצילה מדעתו, וכן נגרם לו הפסד - אין הוא בגדר מברית ארי מנכסי חבירו. לדעת ר"י כאשר ברור שבעל הבהמה היה נגרם הפסד לולי ההצלה - פשוט הוא שחייב לשלם, ואין מקום לסכרה שבעל השדה יוגדר כמברית ארי, ורק כאשר לא ברור שיגרם הפסד אלא שבעל הבהמה חושש שמא יגרם הפסד, ובעל השדה הצילו מדאגה זו - אפשר להגדירו כמברית ארי. לכן חייבים לומר שמדובר כשלא היה נגרם לבהמה הנופלת נזק ממשי, אלא צער בעלמא. אולם הרש"ל סבור שסברת ר"י קשה מאד, ואין מקום לחייב אדם רק על כך שחבירו מנע צער מבהמתו שלא מדעתו. עוד הוא מקשה שהרא"ש (סימן ו) סותר את עצמו, שבתחילה הוא כותב שהפירות הצילוה שלא תינזק מהנפילה, ובהמשך הוא כותב כדברי ר"י. על כך מבאר הרש"ל שכוונתו מדובר כאן בכגון שהפירות הצילוה מנזק ממשי, ונדחק לבאר בדרך זו גם את דברי ר"י, אלא שמדובר שהנזק בנפילה על הקרקע אינו ודאי ולכן היה מקום להגדיר את המציל כמברית ארי, אילו היה הדבר מדעתו ולא היה נגרם לו הפסד. יוצא שבעל הבהמה משלם כפי שהיה מוכן לשלם כדי להציל את בהמתו מספק נזק, וכיון שמחשבים חישוב זה - מוסיפים לחשב גם כמה היה מוכן לשלם שלא תצטער. לדבריו הוסיף ר"י

10. תוספות מסכת בבא קמא דף נח עמוד א ד"ה א"נ מברית

... ורבינו גרשון פסק בתשובה אחת על אנס עכו"ם שאנס ביתו של ישראל ובא ישראל אחר ולקחו ממנו שלא יחזיר לבעלים בהנם אבל רש"י פי' בהנזקין (גיטין דף נח:) גבי עכו"ם הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקון שאם החזיק עכו"ם בקרקע של ישראל מחמת חוב שהיה לו עליו או מחמת אנפרות בגזל

בעלמא ואינו מסור בידו להרגו אין בו דין סיקריקון אפילו אם שהתה י"ב חדש לתת רביע לבעלים כתיקון חכמים אלא מחזיר לו הקרקע בחנם דכיון דאין כאן סיקריקון לא גמר ומקני מידי ואף על גב דשהתה י"ב חדש לא בא לו שעה לכופו הלכך אין מכירת העכו"ם מכירה כלל

• דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נח עמוד א

יב] בא"ד - ורבינו גרשום פסק בתשובה אחת על אנס עכו"ם שאנס ביתו של ישראל ובא ישראל אחר ולקחו ממנו שלא יחזיר לבעלים בחנם - פ' הבעלים חייב לתת לישראל השני מה שההנהו כמש"כ הר"י להלן. [עיין להלן אות טו].

המהר"ם מבאר שכוונת תוס' להביא ראיה מר' גרשום כמו שיטת הר"י שהיכא דאיכא ודאי פסידא אין לו דין מברית ארי, ולכן אינו צריך להחזיר לבעלים בחנם. ורש"י חולק וסובר שגם בכה"ג שיש ודאי פסידא מיקרי מברית ארי.

רש"י מביא ראיה מהגמ' [גיטין מח ב] שאומרת דעכו"ם הבא מחמת חוב או מחמת אנפרות אין בו משום סיקריקון, ולומד רש"י אלא מחזיר הקרקע בחנם. ולפי ר' גרשום והר"י מבאר המהר"ם שיף שכוונת הגמ', שאין בזה דין סיקריקון שנותן רבע לבעלים, אלא צריך לתת כל מה שההנהו.

11. שערים מצויינים בהלכה

היכי נפל. מאי קשה, הא י"ל שהולכה בצדי
רה"ר סמוך לגינה ונפלה שם, ותירץ
בתורת חיים דא"כ הוה ליה לשלם מה
שהזיקה, כיון דפשע במה שהולכה סמוך
לגינה, ולכן מוקי לה כגון שהוחלקה או
דחפתה חברתה ומשלמת מה שנהנית.

12. רש"י מסכת בבא קמא דף נח עמוד א ד"ה שהוחלקה במימי

שהוחלקה במימי רגליה - מרה"ר לגינה דאונסא דלא סלקא אדעתיה הוא.

13. תוספות רבינו פרץ מסכת בבא קמא דף נח עמוד א

ודוקא הוחלקה ממי רגליה וכו'. משמע דאם נפלה מאליה בלא הוחלקה ממי רגליה דחשיב פשיעה, ותימא דלעיל (כא ב) גבי הכלב והגדי פטרינן כשנפלו רק בכותל צר [מחייבין]. ושמא י"ל דהכא מיירי בשור פקח בלילה דהי"ל לרועה להעבירם חדא וליזהר, ומדלא העבירם מחייב, ולעיל מיירי בשור פקח ביום ולכך חשבינן ליה [אונס], וצ"ע.

14. רש"י מסכת בבא קמא דף נח עמוד א

לא שנו - דמה שנהנית הוא דמשלמת ולא מה שהזיקה.
אלא - שאכלה מיד באותה ערוגה שנפלה שם דכיון דאנוסה היא בנפילה אנוסה היא נמי באכילתה דכיון דחזיא לתבואה תותה לא מוקמה אנפשה.
אבל - הלכה מערוגה לערוגה ואכלה משלמת מה שהזיקה.

15. תוספות מסכת בבא קמא דף נח עמוד א ד"ה לא שנו

לא שנו אלא באותה ערוגה - דכיון שתחלת נפילתה באותה ערוגה באונס אינו חייב להעלותה מאותה ערוגה אבל מערוגה לערוגה הוי כשדה אחר.

16. תוספות רבינו פרץ מסכת בבא קמא דף נח עמוד א

לא שנו אלא באותה ערוגה אבל וכו'. דכיון דתחלת נפילה באונס באותה ערוגה, אינו מחוייב להעלותה מאותה ערוגה, אבל מערוגה לערוגה הוי כשדה אחר.

17. חידושי הראב"ד על בבא קמא דף נח/א

הא דאמר רב כהנא לא שנו אלא באותה ערוגה אבל מערוגה לערוגה מה שהזיקה נמי משלמא, הא ודאי [נמי] שנפלה שם ובעלים (דאין) [רואין] בנפילתה שם והיה לו לירד אחריה ולהוציאה. ור' יוחנן אמר אפילו מערוגה לערוגה ואפילו כל היום, דכיון שתחלתה באונס אין מחייבין אותו לירד [שם] אחריה לגנת חברו, משמא הוא דקנסוה להאיך עד שתצא ותחזור:

18. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף נח עמוד א

אבל מערוגה לערוגה לא. דהתם פושע הוא משום דמשהי ליה התם אבל באותה ערוגה לא משלם אלא מה שנהנית דחשבינן ליה אונס. ואפשר דמערוגה לערוגה לאו דוקא אלא זימנין דאפילו באותה ערוגה בערוגה גדולה דשהי כמה באכילתה דהשתא נמי פושע דמשהי לה התם. ורבי יוחנן אמר אפילו מערוגה לערוגה ואפילו כל היום כלו כיון דלא פשע בנפילתה משום שהייתה לא מחייבי אלא מה שנהנית עד שתצא ותחזור. הרא"ה ז"ל.

19. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף נח עמוד א

הא דאמר רבי יוחנן אפילו מערוגה לערוגה. אפילו כשרואה הבעלים שנפלה וכי רועה היא ותבע מדאמר רב כהנא מערוגה לערוגה חייב דעל כרחק ההיא כשהבעלים יודעים היא דאי לאו אמאי חייב והא אונס הוא אלא ודאי כשידע הוא ואפילו הכי לרבי יוחנן פטור עד שתצא דמן שמא הוא דקנסוהו. וכן פירש הראב"ד ז"ל.

20. חידושי הרשב"א על מסכת בבא קמא דף נח/א

הא דאמר ר' יוחנן אפילו מערוגה לערוגה. אפי' כשרואה הבעלים שנפלה וכי רועה היא, ותדע מדאמר רב כהנא מערוגה לערוגה חייב, דעל כרחין ההיא כשהבעלים יודעים היא, דאי לא אמאי חייב והא אונס הוא, אלא ודאי כשידעו הוא ואפ"ה לר' יוחנן פטור עד שתצא דמן שמא הוא דקנסוהו, וכן פ' הראב"ד ז"ל:

21. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נח עמוד א

שכתב שאכלה מיד באותה ערוגה. והטעם של ר' יוחנן רש"י לא ביאר, והמאירי מבאר שהבעלים הם אנוסים כיון שהם יראים להכנס לגינה של אדם אחר כדי להוציא הבהמה. הרא"ש כתב שגם לפי רב כהנא שפוטרי באותה ערוגה מיירי באופן שהרועה יכול לטרוח ולהוציאה, ואפ"ה פטור כיון שבזמן הנפילה היה באונס לא קרינן ביה ושלח ובער, ואינו חייב עד דעביד כעין ושלח ובער. ור' יוחנן ס"ל דכל השדה כחדא ערוגה דמי, ופטור כיון שהיה אונס בזמן הנפילה ולא קרינן ביה וביער. ומבאר הגרנ"ט [סימן קטז] שכוונת הרא"ש שחייב שן אינו משום ששורו הזיק אלא משום שפשע ולא שמר, וזה הכוונה שחייב היכא דקרינן ביה ושלח וביער כלומר שפשע בשמירתה.

22. חידושי הרשב"א על מסכת בבא קמא דף נח/א

דכל היכא דמשמטא להתם רהטא. [1] יש לפרש כל שיצאה לדעת הבעלים אע"פ שקשרוה או שנעלו בפניה כראוי חייב, דכיון דילפא לה להתם טצדקי הוא דעבדא עד דמשמטא ורהטא התם. ותימא הוא דא"כ כל שרועה פעם אחת בשדה אחת אינו פטור לעולם על אותה שדה, אלא כשנעל בפניה בדלת שיכולה לעמוד על כל רוח. ולעולם אינו פטור במקום אחד אלא פעם אחת בשמירת דלת הראויה לעמוד ברוח מצויה. [2] והראב"ד ז"ל פירש כיון שיצאה לדעת בעלים אף על פי שחזרה שם שלא לדעת שהעבירה על אותו מקום ונפלה שם, א"נ שלא נעל בפניה כראוי ויצאה ונפלה שם פעם שניה ואכלה חייב, משום דנפילה זו קרובה לפשיעה היא, משום דאמדה נפשה להתם וכל טצדקי דאית לה עבדא בההוא אורחא, עד שיאחז בה בכח או שינעול לפניה כראוי:

23. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נח עמוד א

כד] בעי רבי ירמיה ירדה כדרכה והזיקה במי לידה מהו - פי' טינפה פירות במי לידה. ובפשטות משמע שהספק האם חייב נזק שלם, וכן משמע מלשון הרמב"ם [נזק"מ ג - יא], ומקשה המצפה איתן מאי שנא מהא דאמרין

[לעיל יח ב] הטילה גללים לעיסה אינה משלמת אלא חצי נזק כיון שהוי צרורות. ואם מיירי הכא שטינפה אחרי שנפל על הארץ, א"כ הוי בור ופטור על הכלים.
החזו"א [ב"ק סימן ו - ב ד"ה ואפ'] כתב דבאמת הכוונה כאן לחיוב חצי נזק, ותימה שלא פירשוהו הפוסקים.
הדרכ"ד מתרץ ע"פ השיטה [לעיל יח ב] שכתב דבניצוק של גללים או מי רגלים, כיון שניצוק הוי חיבור [עי' גיטין טז א], הוי ככחו ממש ולא צרורות.

=====

24. דף על הדף מסכת בבא קמא דף נח עמוד ב
בגמ': מנא הני מילי אמר רב מתנה דאמר קרא ובער בשדה אחר מלמד ששמן על גב שדה אחר. בתורה תמימה (פר' משפטים) ביאר את המקור לדרשה, שנאמר (שמות כב, ד), 'וביער בשדה אחר', ומדלא נקט בשדה רעהו כלשון הרגיל בתורה אלא בשדה אחר, מכך דרשו ששמן על גב שדה אחר.

25. תורת חיים על בבא קמא דף נח/ב
וצריך לומר דהא דתנן דשמן אותה על גב שדה אחר מדרבנן הוא שאמרו להקל על המזיק וקרא אסמכתא בעלמא הוא וכן משמע קצת ממה שכתב הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה ורמז על זה מה שאמר הכתוב ובער בשדה אחר משמע דלא הוי אלא רמז בעלמא מיהו מדקאמר לקמן ר' שמעון אומר אכלה פירות גמורים וכו' מאי טעמא הא דאמר רחמנא ובער בשדה אחר מלמד ששמן ע"ג השדה הני מילי מידי דצריך לשדה משמע קצת דדרשה גמורה היא ולא אסמכתא:

26. רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת בבא קמא דף נח עמוד ב
גמ'. ששמן ע"ג שדה אחר. עיין בפרש"י ובתוס' (ד"ה שמין כו'). בסוגיין מצויים שני דינים:

(א) דין בחלות הנזק. גזיה"כ היא שהנזק אינו מוגבל לגופן של הפירות אלא שחל בשדה. והגמרא לעיל (דף מז א) קובעת שדין זה שייך גם בנזקים אחרים, וז"ל ואמר רבא אין שמין לפרה בפני עצמה ולולד בפני עצמו אלא שמין לולד על גב פרה שאם אי אתה אומר כן נמצא אתה מכחיש את המזיק. וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו של חבירו וכן אתה מוצא במזיק שדה של חבירו כו' משום דא"ל פרה מעברתא אזיקתך פרה מעברתא שיימנא לך עכ"ל. יוצא שהוא דין בכל הנזקים שהנזק חל בחפצא הגדול ולא בחפצא הקטן, וכפי שמצינו בנזקי הפרה עבד ושדה דאנו שמין את הנזקים של הולד יד וערוגה בדבר הגדול ולא בדבר הקטן.

(ב) דין בשומת הנזק. אנו משערים את הנזק לפי המחיר של החפץ כשנמכר בכמויות גדולות (המחיר "הסיטוני") ולא לפי המחיר כשנמכר בעצמן (המחיר "הקמעוני"). וכן קבעה הגמרא בב"מ (דף צט ב) ז"ל האי מאן דגזל חביצא דתמרי מחבירו ואית בה חמשים תמרי, אגב הדדי מזדבנן בנ' נכי חדא, חדא חדא מזדבנן בנ', להדיוט משלם חמשים נכי חדא כו' מתקיף לה רב ביבי בר אבבי להדיוט אמאי משלם חמשים נכי חדא נימא ליה אנא חדא חדא הוה מזבנינא להו. אמר רב הונא בריה דרב יהושע שמין בית סאה באותה שדה עכ"ל. דין זה שייך גם בנזקים אחרים ולא רק בשדה. כשמצויות שתי אפשרויות של שומת החפצא הניזק בי"ד שמין את הנזק לפי מחיר החפץ הנמכר בכמויות גדולות ולא לפי המחיר של החפץ הנמכר לבדו.

27. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נח עמוד ב
ב] מלמד ששמן על גב שדה אחר - החזו"א [ב"ק סימן ו - ג] מקשה דמבואר בגמ' שבלי פסוק היו שמין את הנזק בפני עצמו, כמה שוה קב או סאה פירות שהבהמה אכלה, וקשה מאי שנא ממזיק כלי או בהמה של חבירו ששמן את כל הכלי או כל הבהמה כמה היו שווים לפני הנזק וכמה שווים אח"כ, ולא שמין החלק שהזיק בלבד, וא"כ גם כאן צריך לשום ע"ג השדה ולמה צריך לזה גזה"כ.

ומתרץ החזו"א דהתם שאני שכל השווי של הכלי או הבהמה הוי מחמת שלימותו אבל כל חלק בפני עצמו אינו נקרא כלי או בהמה, ולכן כשמזיק חלק ממנו פשיטא שהנזק נעשה בכל הכלי או כל הבהמה, אבל אכלה פירות, לכל פרי יש שם בפני עצמו, ולכן אילולא קרא היה מסתבר לשום הפירות בפני עצמן, וקמ"ל קרא ששמן על גב שדה.

האחרונים [חזון יחזקאל ב"ק פ"ו מ"י ובחי' הגרי"ז במכתב בעמ' 160] חוקרים ביסוד הדין ששמן ע"ג שדה, האם הוי דין בעצם הנזק, שהתורה גילתה שהנזק מתיחס אל כל השדה או שהנזק מתיחס לערוגה והתורה גילתה דין בשומא ששמן אגב קרקע.

• הגרי"ז כתב נ"מ לענין גזל ערוגה, שאם הוי דין בשומא א"כ זה שייך גם בגזל, ואם הוי דין שלא נחשב כמזיק ערוגה אלא מזיק שדה א"כ בגזילה החיוב להחזיר מה שלקח וכאן לקח הפירות ולא גזל השדה.

• ובחזו"א כתב נ"מ אם הערוגה הניזוקה היתה של אחד ושאר השדה של אחר, או אם הזיק כל השדה [ולא רק ערוגה או שכל השדה היא רק ערוגה אחת], שאם הוי דין בשומא גם בזה שייך שומא אגב שדה, ואם הוי דין בנזק, כאן לא שייך לומר שהזיק לבעל השדה. החזו"א מביא שנחלקו בזה התוס' והתוס' שאנן [בב"מ צט: הובא בדב"י אות יב].

החזו"א [ב"ק סימן יד - י] כתב אם יש לניזק רק ערוגה אחת שמין אותה בפני עצמה, דרך היכא שאית ליה לניזק שדה גדולה, יכול המזיק לומר שדה הזיקתיך ולא ערוגה. ועיין מש"כ [לעיל מז. אות יז] שפליגי בזה התוס' והרשב"א, דהחזו"א [שם] מדייק מלשון התוס' [מז א] שאם לניזק יש רק ערוגה אחת באמת שמין אותה לבד, ורק אם יש לניזק שדה שלם שמין הערוגה אגב השדה, ומדברי הנ"י והרשב"א משמע שגם אם הערוגה שייכת לאחד והשדה שייכת לשני, מ"מ הוי כגוף אחד ששמן הערוגה אגב השדה. החזון יחזקאל מביא ראיה מלשון הגמ' [לעיל מז א] שמין לולד ע"ג פרה שאם אי אתה אומר כן נמצא אתה מכחיש את המזיק, וכן אתה מוצא במזיק שדה של חבירו, ופריך אי דינא הוא ליכחוש מזיק, משום דא"ל פרה מעברתא אויךך פרה מעברתא שיימנא לך, משמע שההזיק מתיחס לפרה ולא לולד ולכן שמין בפרה וכן לגבי השדה ההזיק מתיחס לשדה.

28. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נח עמוד ב

[היכי שיימינן א"ר יוסי ב"ח סאה בששים סאין ר' ינאי אמר תרקב בששים תרקבים חזקיה אמר קלח בששים קלחים] - הראב"ד והרא"ה כתבו לא ידענא מנין יצא להם השיעור הזה ושמא קבלה היתה בידם /כלומר הלכה למשה מסיני/.

הא דנקטו כולם שעושים שומא לפי המספר ששים, כתב הרמב"ם בפיה"מ [הובא בתו"ח] ושיערו בששים כמו שרוב שיעורי חכמים בששים כמו שנבאר במס' חולין [לענין ביטול בששים]. לכאורה תמוה מה הדמיון לביטול בס' שהוי שיעור שבו מתבטל טעם האיסור, ומה זה שייך לכאן.

האבן האזל [נזק"מ ד - יג ד"ה ונראה] מבאר הדמיון לביטול בששים, דעד ששים לא מתבטל הפסד שיעור הנאכל, ויותר מששים היה ההפסד מתבטל וכאילו שאין הפסד. [ולכן א"א לשער ביותר מס', ונראה דהסאה שנאכל כלול בתוך הס' ויש רק נ"ט כנגדו ולכן אינו מתבטל]. ולפי התו"ח שכתב דהרמב"ם כתב רמז לדבר כיון שקרא אסמכתא ועצם הדין הוא תקנה דרבנן, מובן יותר, שרבנן תיקנו והשוו לדין ביטול.

29. שערים מצויינים בהלכה

ההוא גברא דקץ קשבא מחבריה. מפרש במאירי דמירי בקצץ האילן עצמו, ושמן אותו על גב שדה שניטע בו ולא בששים, אבל בסתם אילן שמין בששים, ואינו דומה לתולש פירות גמורים, ששמן אותם עפ"י עצמו, דמ"מ צריך הוא לקרקע. והטור (ח"מ סי' שצד) נמי מפרש דהגמ' כאן מירי לענין קציצת הדקל אלא דפסק כר"ג בששים. אבל הרמב"ם [נזק"מ פ"ד הי"ד] מפרש דקץ הפירות של הדקל, ומשערין הדקל בפנ"ע כמה היה שוה וכמה הוא שוה עתה. ועי' בלח"ם שתמה עליו דפשטא דשמעתא מוכח דאירי בקציצת הדקל.

30. שערים מצויינים בהלכה

גבי ריש גלותא דדאין דינא דפרסאה למה
לי וכו'. כתב הרא"ש (סי' ח) דריש
גלותא טעה בזה, שהיה נראה לו שכל אילן
חשיב כפירות גמורים, ואינו כן דדוקא אם
יעקרוהו וישתלוהו במקום אחר יתקיים, שמין
אותו בפני עצמו כר"ש. והר"י מלוניל פירש,
דריש גלותא ס"ל הא דאמר רחמנא דשמין
אגב שדה [מדבריו משמע דס"ל דדרשה גמורה היא,
ע"י מש"כ לעיל ד"ה דאמר קרא], הני מילי
כשהזיקה בהמתו דלאו בת דעה היא, חס
רחמנא עליהו דבעלים, אבל בנוקי גופו
דאיהו גופיה אזיק, דינא הוא דליכחוש מזיק.

1. שעורי ר' דוד מסכת בבא קמא דף נח עמוד ב

(קכב) בדין שומת היזק דכותל בית

והנה עוד כתב החזו"א שם ויש לעיין היכא שקלקל כותל ביתו ואי שיימינן כל הבית לא נפחת כלל כספו
היכי שיימינן.

[וכתב] ונראה דכיון דאין בית עומד למכירה אלא לתקן בדקיה, משלם מה שחבירו מפסיד בהוצאות
התיקון, ע"ש.

ולכאורה היה מקום לפרש דכוונתו להסתפק במזיק כותל ביתו של חבירו אי שיימינן הכותל אגב הבית [כמו
דשיימינן תבואה אגב השדה], או דשיימינן רק מקום זה של ההיזק. אכן א"כ נראה דיש לחלק דכל דין השומא
אגב שדה הוי דוקא בפירות ותבואה מחוברין, [דהא קי"ל כר"ש דבפירות גמורין משלמת באמת פירות גמורים,
ולא שיימינן אגב שדה], ומשום דדוקא מחוברין אין ההיזק בהם כמו שהם עכשיו, דהא עדיין לא נגמרו, ואינן
ראויין עדיין לאכילה כלל, ועדיין אינן שוין, וכיון דכל השויות שלהם הוי רק מה דיגמרו אח"כ, דלכן אף עכשיו
שוים יותר מכפי הראוי עכשיו אי נתלשו, ולכן בזה הוי דין איך לשומן [אגב שדה].
אבל בכל היזק [דכבר עכשיו שוה ודאי ד] ליכא דין זה רק מה דהזיקו, הוא משלם, וא"כ בהזיק כותל ביתו ודאי
דחייב לשלם לפי ההיזק שעשה לו ולא אגב הבית.

אכן דברי החזו"א שם נראה ד[אין כונתו להסתפק אי שמין כותל הבית אגב הבית כמו בתבואה אגב שדה,
אלא] עיקר קושיתו הוא מ"ש היזק כותל ביתו מהיזק כלי, דכמו דבהיזק כלי שמין כל הכלי, כמו כן בהיזק
כותל ביתו נשום כל הבית, כמה נמכר עכשיו פחות ע"י ההיזק, וא"כ הרי נמצא שלא ישלם לו כלום.
ובזה כתב דאח"כ כיון דבית אינו עומד למכירה רק לתקן בדקיה, אין שמין הבית, אלא משלם מה שהפסיד
בהוצאות התיקון.

אכן נראה דגם בזה יש לחלק, דהא כתבנו (ס"ק הקודם) דהחזו"א עצמו כתב דהטעם דבכלי שמין כל הכלי משום
דשיווי כלי הוי מחמת שלימותו, ונמצא דההיזק הוי בכל הכלי. וא"כ י"ל דזהו דוקא בכלי אבל בבית ודאי דאין
זה היזק בשלימות הבית, [דהא אדרבה לגבי הבית אין זה היזק כלל, דהא חזינן דהבית לא נחסר כלום, דשוה
לימכר כמו קודם], וע"כ דהוי היזק נפרד בהכותל, וא"כ ודאי דחייב לשלם כפי הנזק שעשה לו.

2. דף על הדף מסכת בבא קמא דף נח עמוד א

בגמ': מברית ארי מנכסי חבירו הוא.

בשיח שרפי קודש (ערך מצוה אות יז) הובא להקשות על דברי רש"י במסכת ראש השנה (כח, א) שפירש 'מצות לאו ליהנות ניתנו - לישראל להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול על צואריהם ניתנו', וקשה, הרי לאחר שקיים את המצוה יש לו הנאה שנפטר מהעול. והביא בשם צדיק אחד שתירץ על פי המבואר לפנינו דלמברית ארי מנכסי חבירו פטורים לשלם, כמו כן אין זה נחשב להנאה מה שנפטר מעול המצוה, דרך מברית ארי הוא.

ובשם השפת אמת הביא שתירץ, שכיון שמצוה גוררת מצוה, אינו נפטר לעולם מן העול, כי מצוה אחרת הרי תבוא בעקבותיה.